

המבקשת: **בסט קאר חברה לשירותי רכב בע"מ, ח"פ 511794083**

ע"י ב"כ עוה"ד עז אלדד ו/או עמית שגב

מרחוב הלל 4, ת"ד 2408, ירושלים, 91023

טל': 02-6242725 ; פקס: 02-6253502

- נגד -

המשיבה: **חיימו בע"מ ח.פ. 511542151**

ע"י ב"כ עוה"ד אורי בכר ו/או רועי אלנקוה

מרחוב ברוך הירש 14 (בית סלע), בני ברק

טל': 03-7733117 ; פקס: 03-7733118

מתנייצב להליך: **היועץ המשפטי לממשלה**

ע"י ב"כ עו"ד מפרקליטות המדינה – המחלקה האזרחית

מרחוב קריית המדע 5, בניין B3 הר חוצבים, ירושלים, 9777605

טל': 073-3929615/40 ; פקס: 02-6462892

עמדה מטעם היועץ המשפטי לממשלה

בהמשך להודעתו בדבר התייצבותו להליך, ובהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 14.6.2020, מתכבד היועץ

המשפטי לממשלה להגיש עמדה מטעמו בבקשת רשות הערעור הנדונה.

היועץ המשפטי לממשלה יבהיר, כי עמדה זו מבקשת להציג בקווים כללים את אופן ההתנהלות הראוי של חברות השכרת רכב (להלן: "**חברות ההשכרה**") בעניין תביעות נזקי רכוש של צדדים שלישיים (להלן: "**צד ג'**") המוגשות נגדן, כבמקרה דנן. העמדה לא תתייחס לכל התרחישים הקונקרטיים, אותם העלתה המבקשת בהליך זה ובערכאות השונות.

עוד יובהר, כי העמדה שתוצג להלן, מתייחסת אך לחברות השכרת רכב לטווח קצר ולא לחברות החכרה (ליסינג), שכן, לרוב, במצב של חכירת כלי רכב, נהג הרכב או החברה החוכרת את כלי הרכב, נושאים במרבית האחריות לשימוש ותחזוקתו של הרכב וכך למעשה, נוהגים ברכב כמנהג בעלים, על אף שמבחינה קניינית הם אינם הבעלים.

פתח דבר :

עסקינן בבקשת רשות ערעור, על פסק דינו של בית המשפט המחוזי בתל אביב (כב' השופטת חנה פלינר), בע"א 8766-12-18, מיום 30.4.2019, אשר דחה במסגרתו את ערעורה של המבקשת על פסק דינו של בית משפט השלום בתל אביב (כב' הרשם הבכיר אבי כהן) בתיק אזורי 58464-09-17 (להלן: **"התביעה המקורית"**).

1. המבקשת, "בסט קאר בע"מ", הינה חברה לשירותי השכרת רכב, אשר נתבעה בגין נזקי רכוש של צד ג', שרכבו נפגע כתוצאה מתאונה שאירעה בינו לבין שוכר רכב אצל המבקשת.

2. בפסק הדין שניתן בבית משפט השלום בתל אביב-יפו, על ידי כב' הרשם הבכיר אבי כהן נקבע, כי למשיבים יש עילת תביעה ישירה נגד המבקשת מכוח סעיף 68 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 (להלן: **"חוק חוזה הביטוח"**), והמבקשת חבה באחריות נזיקת לרכושו של צד ג', בהיותה מעין מבטחת.

3. כב' הרשם הבכיר כהן ציין, כי "מדובר בעוד תיק שבו חברת השכרת רכב טוענת להיעדר עילת תביעה נגדה, כבעלת וכמשכירת רכב שנהגו המורשה גרם לתאונה באשמתו הבלעדית" וקבע כי הדין הנכון לגישתו, הוא "כזה שלפיו רואים את כל חברות השכרת הרכב בישראל כחברות ביטוח לכל דבר (ע"פ תנאי ביטוח שבפוליסה התקנית הידועה), שמבטחות את רכביהן ואת נהגי רכביהן בביטוח אחריות כלפי צדדים שלישיים, אלא אם אותן חברות השכרה ביטחו את הנהיגה ברכביהן בביטוחים רגילים אצל חברות ביטוח חיצוניות רגילות".

4. כב' הרשם הבכיר אף הוסיף, כי חברת ההשכרה, המבקשת בענייננו, לא טענה בכתב ההגנה כי ביטחה את רכבה אצל חברת ביטוח כלשהי, וגם לא צירפה אסמכתאות לכך, ורק "במפתיע" בשעת הדיון טענה לראשונה שהיא ביטחה את רכביה אצל חברת ביטוח חיצונית. אלא שלטענת המבקשת, לא קיים כיסוי ביטוחי רלוונטי על פי אותו ביטוח, מאחר שגובה דמי ההשתתפות העצמית שלה היו בסך 7,000 ש"ח, סכום שהינו גבוה מסכום התביעה (6,116 ש"ח) ומשכך הביטוח אינו מופעל.

5. בעקבות כך נפסק, כי בשים לב לסכום דמי ההשתתפות הגבוה שנקבע בחוזה הביטוח של המבקשת עם חברת הביטוח, והיעדר כיסוי ביטוחי לכל התאונות הרבות שסכומי הנזקים בהן נמוכים מסכום דמי ההשתתפות העצמית הנ"ל, ניתן לקבוע, כי בנסיבות הספציפיות, לא קיים ביטוח חיצוני לרכב המשיבה, ולכן יש לראות במבקשת כ"מעין מבטחת" כלפי המשיבה, שהיה צד ג' שניזוק מרכבה של המבקשת.

6. כמו כן, כב' הרשם הבכיר נימק את החלטתו, על אף שאינה עולה בקנה אחד עם פסק דין שניתן בבית המשפט המחוזי בירושלים (ע"א 22850-06-16 **בסט קאר חברה לשירותי רכב בע"מ נ' הראל חברה לביטוח בע"מ** (פורסם בנבו, 16.3.2017)) שהוצג על ידי המבקשת כדלקמן :

"לפי לשון פסה"ד, נראה ששני הצדדים גם יחד לא הציגו לפני בימ"ש המחוזי שנתן את פסה"ד את העובדה המהותית והחשובה מאוד, לפיה הוצא נוהל חדש מיום 15.12.08 של המפקח הארצי על התעבורה במשרד התחבורה [נוהל בשם "נוהל בנושא ביטוח צד ג' לכלי רכב המיועדים להשכרה ולהחכרה (ליסינג)"], שמחייב כל חברת השכרה בעריכת ביטוח צד שלישי לפי תנאי הפוליסה התקנית.... ארשה לעצמי להתנבא,

ולמקרא ההנמקות באותו פס"ד, כי אילו הצדדים באותו הליך היו טורחים להציג נוהל זה בפני ביהמ"ש, כלל לא בטוח שזה היה מגיע לתוצאה שאליה הגיע".

7. בבית המשפט המחוזי, דחתה כב' השופטת חנה פלינר את הערעור שהוגש על ידי המבקשת וקבעה, כי ההחלטה שהתקבלה על ידי בית משפט השלום, המטילה חובת פיצוי בגין נזקי צד ג' על חברת ההשכרה, נכונה וראויה.
8. על החלטה זו, הוגשה בקשת רשות ערעור לבית המשפט העליון, והוא ההליך דכאן.
9. הסוגיה אשר עלתה לפני בית המשפט הנכבד, עוסקת למעשה בתביעות שיפוי בגין נזקי רכב-רכוש, המוגשות על ידי חברות ביטוח של מבוטחים-ניזוקים, או על ידי הניזוקים עצמם, אשר נפגע רכבם כתוצאה מתאונה שאחראי לה נהג השוכר רכב אצל חברת השכרת רכב.
10. טענתה המרכזית של המבקשת בהליך זה ובערכאות השונות בהן נתבעה הינה, כי בהתאם לסעיף 3 לפקודת הנזיקין [נוסח חדש] (להלן: "**פקודת הנזיקין**"), אין להטיל עליה אחריות בגין נזקי רכוש של צדדים שלישיים, אשר נגרמו מפגיעת רכבים שבבעלותה, תוך כדי נהיגה של לקוחותיה, ששכרו רכב אצל המבקשת. במילותיה של המבקשת, מכוח העיקרון הנזיקי לפיו אדם אחראי לעוולתו שלו בלבד, ואין הוא אחראי לעוולות זולתו – אין לראות במבקשת כאחראית ישירה לנזקים שגרם פלוני לצד ג' ברשלנותו, שכן לטענתה ל"חברת ההשכרה לא הייתה כל יד ורגל בגרימת הנזקים עצמם, וכל חטאה הוא עצם היותה בעלת הרכב".
11. מכוח טענה זו, המבקשת מעלה לפני בית המשפט הנכבד את השאלה, האם זכאי נפגע בנסיבות שכאלו, לתבוע ישירות את חברת ההשכרה כאילו הייתה חברת ביטוח ומכוח איזו עילה.
12. שאלה נוספת אשר עלתה במסגרת בקשת רשות הערעור, הינה באילו נסיבות יש לחייב את חברות ההשכרה בגין נזקי רכוש של צדדים שלישיים ומיהו הגורם הנדרש לשאת בתשלום דמי ההשתתפות העצמית.
13. במספר ניכר של הליכים, כמו גם במקרה שלפנינו, חברות השכרת רכב ממאנות להכיר באחריותן לשפות נזקים של צדדים שלישיים שניזוקו מרכב בבעלותן, על ידי לקוחותיהן.
14. כך למעשה, כאשר נהג פלוני נקלע שלא באשמתו לתאונה עם רכב בבעלות פרטית, הלה יוכל לקבל את פיצוייו בגין נזקי רכוש שנגרמו לרכבו מחברת הביטוח של הנהג הפוגע, או מהנהג עצמו ככל שזה לא בוטח (או ככל שבחר שלא להפעיל את הביטוח שלו). ואולם, ככל שפלוני יקלע לתאונה עם רכב שכור, הרי שהוא עלול למצוא עצמו בהתדיינות ארוכה מול חברת השכרה אשר לעיתים מסרבת להכיר באחריותה לפצותו, על אף שהיא מחויבת בביטוח אחריות (כפי שיפורט להלן), בגין נזקים לצד ג' שנגרמו על ידי שוכר הרכב-המזיק.
15. כבר עתה יובהר, כי לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, מצב שבו נהגים אשר ניזוקו ברכושם כתוצאה מפגיעה של כלי רכב בבעלות חברות השכרה, ואשר אינם אחראים לאותה פגיעה, מוצאים עצמם לפני שוקת שבורה לאור התנהלותן של חברות השכרה, גם כאשר הנזק גבוה מסכום דמי ההשתתפות העצמית של הפוגע – אינו ראוי. על חברות השכרת רכב לבטח את רכביה או לנהוג בעצמה כמו כל חברת ביטוח, המוכח לפניה כי מבוטחה אחראי לנזקו של צד ג', ולשפות את הניזוק בגין הוצאותיו ונזקיו, והכל כפי שיוצג ויוסבר להלן בהרחבה.

המסגרת הנורמטיבית:

16. המאסדרים הרלוונטיים לבחינת הסוגיה העולה מבקשת רשות הערעור שלפנינו, הינם משרד התחבורה – המפקח על התעבורה וכן הממונה על שוק ההון הביטוח והחיסכון (להלן: "**הממונה על שוק ההון**"), אשר לאורך השנים עסקו בסוגיות הנדונות. משרד התחבורה אף הסדיר אותן באמצעות הוצאה ופרסום של צווים, חוזרים ונהלים מכוח חקיקה ראשית.

17. למשרד התחבורה ישנה המומחיות המשפטית והמקצועית בתחום הנדון, ובשיתוף עם רשות שוק ההון, הוא פועל כנאמן הציבור, המגן על האינטרס הציבורי ופועל לטובת פיקוח על שוק השכרת הרכבים והסדרת ביטוחי הרכב הנדרשים.

18. גורדשח וקנדן קרצ וועך דס וועס, ק' קי"ב 9778/16 זליגמן נ' הפניקס חברה לביטוח בע"מ (31.5.2018) ארקי, ק': "אם מצא בית המשפט כי עמדתו של המאסדר סבירה ומתיישבת עם לשון הנחיותיו, ברירת המחל תהיה לאמץ עמדה זו. סטייה מברירת המחל האמורה, תתאפשר מקום בו ימצא בית המשפט כי קיימים טעמים כבדי משקל לדחיית עמדת המאסדר ואימוץ פרשנות חלופית תחתיה" (תמ, קיער ו40). דעסקנד, ק' גסג ווסך
זיא וה גקיו וועך י ופדננדזשעפ גסל וועךער וקסדנטנד ונ(ט"ב 4960/18); בסמ, וף וה ות וגבו
קיער ודנ, וקבוו בקודמ קיערו ראה וועס קיו וועך יסלהח וסך ודעסקטע ותוסס וחוזהס
וובעש ודגת בוו וסטקוו וס בדוו זב ונס בלקוו, דמ במ וקוו סטורוווסך לגה וותוס ודנ
קדעסס וף ודנ(תמ, קיער ו33; שב וססדנט ודמ: שף"ב 7169/17 פלאפו תקשורת בע"מ נ' מירב פירט,
קיער ו10 סקערקס וועס לג' וועך יוו גשא וצעמ סג, 3.2.2019).

19. מנתוני הממונה על שוק ההון עולה, כי נכון לשנת 2019, קרוב ל-3 מיליון כלי רכב בוטחו במסגרת ביטוח רכב רכוש (מקיף וצד ג'). על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מספר כלי הרכב בישראל, נכון לאותה שנה, עמד על כ-3.6 מיליון. דהיינו, כ-80% מהרכבים המנועיים בישראל מבוטחים במסגרת ביטוח אחריות (להלן גם "ביטוח צד ג').

20. כיום פועלות בישראל כ-91 חברות השכרת רכב וצי כלי הרכב בחברות ההשכרה עומד על 35,256 אלף כלי רכב.

21. ככלל, ביטוח צד ג', הינו ביטוח וולונטרי לכיסוי נזקים הנגרמים לצד ג' על ידי מבוטח. עם זאת, משרד התחבורה, המאסדר המפקח על חברות ההשכרה, מצא לנכון **לחייב** חברות השכרה לבטח את רכביהן בביטוח צד ג', לנוכח סיכון גבוה יותר למעורבות רכב השכרה בתאונת דרכים, בשל תחלופה רבה של נהגים בפרקי זמן קצרים, אשר חלקם אף אינם מתגוררים בישראל, והחשש להותרת ניזוקים, ללא יכולת להיפרע בגין נזקיהם.

צו הפיקוח על מצרכים ושירותים (הסעת סיור, הסעה מיוחדת והשכרת רכב), התשמ"ה-1985 (להלן: "**צו הפיקוח**")

22. צו זה הוצא מכוח חוק הפיקוח על מצרכים ושירותים התשי"ח-1957. אחד מן התנאים לקבלת רישיון לחברת השכרת רכב, הינו קיומו של ביטוח לכלי הרכב של חברת ההשכרה ולתקופת תוקפו של הרישיון, ביטוח שיהיה

להנחת דעת המפקח הארצי על התעבורה לעניין צו הפיקוח (להלן: "המפקח במשרד התעבורה"). תנאי זה, מעוגן בסעיף 19(7) לצו הפיקוח.

סעיף 40(א) לצו הפיקוח ממשיך וקובע, כי לא ישכיר אדם רכב השכרה אלא אם קיים לגבי הרכב ביטוח לפי סעיף 19(7), ולהלן לשון התקנות:

40. (א) לא ישכיר אדם רכב השכרה ולא ימסרנו לשוכר אלא אם כן נתמלאו תנאים אלה:

(1) השוכר מחזיק ברשיון נהיגה בין-לאומי או רשיון נהיגה לאומי תקף כאמור בחלק ט' לתקנות התעבורה – אם הוא אזרח או תושב חוז, או ברשיון נהיגה שניתן לו לפי הפקודה – אם הוא אזרח או תושב ישראלי;

(2) קיים לגבי הרכב ביטוח כאמור בסעיף 19(7);

19. המפקח רשאי ליתן למבקש רשיון למשרד להסעות לאחר שהוכיח למפקח כל אלה:

.....

(7) ברשותו ביטוח, להנחת דעתו של המפקח, לגבי כלי הרכב לתקופת תקפו של הרשיון.

23. כמו כן, בסעיף 41 לצו הפיקוח, מוטלת חובה על חברות ההשכרה להשכיר רכב, רק לאחר שהמבקש לשכור רכב חתם על הסכם שכירות שבו מפורטים, בין היתר (לפי סעיף קטן 7), פרטי ביטוחים הנוספים על ביטוח החובה לפי פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970. כלומר, חברת ההשכרה מחויבת על פי חיקוק לפרט את כל הביטוחים הקיימים ברשותה, לרבות פרטים אודות ביטוח אחריות כלפי צד ג', באופן ברור ומפורש. שוכר הרכב רשאי לוותר על הכיסויים הביטוחיים המובאים בחוזה השכירות, ואם ירצה לפעול כך יהא עליו לעשות כן באופן ברור באמצעות חתימה על סעיף ויתור המופיע בחוזה השכירות, תוך הבנה כי במקרה בו ייגרם נזק שאינו מכוסה, הוא יישא בעלותו.

24. זאת ועוד, במסגרת חוזה השכירות על המשכיר לציין לפני שוכר הרכב את שיעור דמי ההשתתפות המרבי (כפי שנקבעו בנוהל בנושא דמי השתתפות, אשר יפורט להלן), בו יחויב במקרה של אירוע ביטוחי מכוסה. עוד יציין היועץ המשפטי לממשלה, כי חלק מחברות ההשכרה בוחרות לוותר על רכיב ההשתתפות העצמית, ככל הנראה על מנת להיות יותר "אטרקטיביות" להתקשרות עם לקוחות. כמו כן, ישנן חברות השכרה המציעות לשוכר הרכב לרכוש כיסוי ביטוחי נוסף, כך שיתייצר הצורך לגבות ממנו דמי השתתפות במקרה של אירוע ביטוחי.

25. היועץ המשפטי לממשלה יוסיף, כי דמי ההשתתפות המצוינים בחוזה השכירות מהווים גם את תקרת הנזק שממנה ומטה, חברת ההשכרה לא חייבת לשאת בתשלום, זאת בדומה לסעיף 23(ג) לתקנות הפיקוח על עסקי הביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986 (להלן: "תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח" או "הפוליסה התקנית"), כפי שיובהר בהמשך.

26. הוראות הנוהל בנושא ביטוח צד ג' לכלי רכב המיועדים להשכרה ולהחכרה (ליסינג) (להלן: "**הנוהל בנושא ביטוח צד ג' או 'הנוהל'**"), שואבות את כוחן מסעיף 19(7) לצו הפיקוח.

27. בנוהל בנושא ביטוח צד ג' משנת 2008 (החליף את הנוהל משנת 1989), ננקטה לשון מפורשת וברורה, והוא מחייב כל חברת השכרת רכב לבטח את כלי הרכב המושכרים על ידה בגין נזקי רכוש לצד ג'.

28. הנוהל מאפשר לחברת השכרת רכב לבטח את רכביה בביטוח צד ג', באמצעות חברת ביטוח, או **לחלופין** ליטול על עצמה התחייבות לכיסוי נזקים לרכוש צד ג', כאילו סולקו על ידי חברת ביטוח.

29. החלופה בנוהל נועדה להקל עם חברת ההשכרה מבחינה כלכלית, אך בד בבד תכלית הנוהל, היא **להשוות** בין מצבו של אדם שרכבו נפגע על ידי רכב שכור, שלא נרכשה עבורו פוליסת ביטוח צד ג', לבין אדם שרכבו נפגע על ידי רכב המבוטח בביטוח צד ג' אצל חברת ביטוח.

30. היועץ המשפטי לממשלה יבהיר, בחלופה הראשונה חברת ההשכרה היא המבוטחת והיא קושרת חוזה ביטוח בינה לבין חברת ביטוח מורשית. בחלופה השנייה חברת ההשכרה היא מי שמתחייבת לדאוג לפיצוי בגין נזקי צד ג' שעלולים להיגרם מפגיעת רכביה, הנהוגים על ידי לקוחותיה.

31. ככל שחברת ההשכרה בחרה ליטול על עצמה התחייבות לכיסוי נזקים לצדדים שלישיים, עליה להעביר למשרד התחבורה כתב התחייבות, **ולעמוד בהוראות חוקי הביטוח והוראות הממונה על שוק ההון לכיסוי נזקי רכוש לצד ג'.** ראה סעיף 2א להוראות הנוהל, וכן את כתב ההתחייבות, שיוצג כלשונו:

" חברת _____ מס' ח.פ. _____ (להלן – החברה) בוחרת לבטח בעצמה את כלי הרכב המושכרים על ידה.

לאור האמור מתחייבת חברתנו כדלהלן:

לכסות נזקי רכוש צד ג' ולעמוד בהוראות חוקי הביטוח ובהוראות הממונה על שוק ההון ביטוח וחסכון לכיסוי

נזקי רכוש לצד ג', לרבו אופן סילוק תביעות צד ג'."

32. עוד קובע הנוהל, כי חברת השכרה שבחרה ליטול על עצמה את ההתחייבות הנ"ל, תסלק כל דרישה לפיצוי בגין נזק לרכוש צד ג' שנגרם כתוצאה מתאונה שהיה מעורב בה כלי רכב שבבעלותה, **כאילו הייתה מבטח מורשה ובהתאם להוראות הממונה לעניין סילוק תביעות בענף ביטוח רכב רכוש ו-"**לעניין זה תנהג החברה כאילו כלי הרכב שבבעלותה היה מבוטח על פי הוראות פרק 'ביטוח אחריות כלפי צד ג' בשל נזקי רכוש, ופרק 'תנאים כלליים לכל פרקי הפוליסה לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986" (ראה סעיף ב' להוראות הנוהל).

... מצ"ב נוהל בנושא ביטוח צד ג' לכלי רכב המיועדים להשכרה ולהחכרה (ליסינג), התשס"ט-2008, **המסומן**

נספח 1

33. במסגרת תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח, נקבעה הפוליסה התקנית אשר קובעת את התנאים הבסיסיים הכלולים בפוליסת רכב רכוש. הפוליסה התקנית כוללת את פרק א': ביטוח הרכב, ואת פרק ב': ביטוח אחריות

- כלפי צד ג' בגין נזקי רכוש. בעוד פרק א' כולל כיסוי בגין רשימת מקרי ביטוח סגורה, בפרק ב' הכיסוי הביטוחי הינו בשל נזק שייגרם לרכוש של צד ג' כתוצאה משימוש ברכב בתקופת הביטוח.
34. הנה כי כן, מקום שחברת ההשכרה בחרה בחלופה השנייה לביטוח נזקי רכוש של צד ג', קרי, נטלה על עצמה התחייבות בעניין כלפי המאסדר, יראו בה "מעין חברת ביטוח", אשר כפופה, לחוקי הביטוח ולהוראות הממונה על שוק ההון בכל הנוגע לתביעות על ידי צדדים שלישיים. זאת, על אף שבפועל, אינה חברת ביטוח, אלא רואים בה ככזו לעניין יישום הנוהל.
35. המטרה המונחת ביסוד החובה לכיסוי נזקים של צדדים שלישיים, היא למנוע מצב שבו ניזוק שנפגע מרכב של חברת השכרה, יוותר ללא פיצוי עקב הקושי להיפרע משוכר רכב מזדמן שגרם לנזק. אי קיומו של ביטוח אחריות או התחייבות לכיסוי נזקי צדדים שלישיים כנדרש בנהל, מטיל על ציבור הנהגים המעורב בתאונות עם רכבי חברות השכרה סיכון כלכלי מוגבר, שעלול להתממש במידה ולא ניתן יהיה להיפרע מלקוחות חברות ההשכרה, אשר מהווים אוכלוסייה מזדמנת וקשה לאיתור.

חוק חוזה ביטוח, התשמ"א-1982

36. ככלל, וכאמור, ביטוח אחריות הוא ביטוח וולונטרי, להבדיל מביטוח רכב חובה המכסה נזקי גוף בהתאם לפקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970. על כן, בעליו של רכב או הנוהג בו אינו מחויב ברכישת ביטוח לכיסוי נזקי רכוש.
37. ואולם, המאסדר מצא לחייב חברות השכרת רכב בביטוח אחריות לנזקי צד ג', כפי שפורט לעיל. לפיכך, ככל שעסקינן בביטוח אחריות, יפנה היועץ המשפטי לממשלה לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981 בפרק ד', תחת סימן ב' שכותרתו "ביטוח אחריות" (סעיפים 65-71).
38. סעיף 65 לחוק חוזה הביטוח מגדיר מהו ביטוח האחריות:
- "בביטוח אחריות חייב המבטח לשפות בשל חבות שהמבוטח עשוי להיות חייב בה לצד שלישי; מקרה הביטוח חל ביום שבו נולדה עילת החבות האמורה"
39. ביטוח אחריות מקנה למבוטח הגנה מפני חבות כספית אפשרית כלפי אדם שלישי. תגמולי הביטוח אמורים להגיע לידי הניזוק, הצד השלישי, אך מטרת הפוליסה אינה להיטיב עם הצד השלישי או לבטח את הצד שלישי בגין נזקיו, אלא לבטח את החבות הכספית של המבוטח כלפי הצד השלישי (ירון אליאס **דיני הביטוח** כרך א, 1225 (מהדורה רביעית, 2016) (להלן: "**אליאס, דיני הביטוח**"); שחר ולר, ניגוד אינטרסים בביטוח אחריות וכמה הערות על זכות התביעה הישירה של הניזוק **עלי משפט** ה, 218 (התשס"ו) (להלן: "**ולר – ניגוד אינטרסים**)").
40. התוצאה הנלווית של ביטוח החבות הכספית של המבוטח כאמור, היא דה פקטו הגנה על צד ג', כך שיוכל להיפרע בגין נזקיו.

41. סעיף 68 לחוק חוזה הביטוח, מגדיר את מעמדו של הצד השלישי בביטוח אחריות:

"בביטוח אחריות רשאי המבטח - ולפי דרישת הצד השלישי חייב הוא - לשלם לצד השלישי את תגמולי הביטוח שהמבטח חייב למבוטח, ובלבד שהודיע על כך בכתב למבוטח 30 ימים מראש והמבוטח לא התנגד תוך תקופה זו; אולם טענה שהמבטח יכול לטעון כלפי המבוטח תעמוד לו גם כלפי הצד השלישי".

42. סעיף זה, מקנה לצד ג' זכות תביעה ישירה נגד המבטח, לקבלת תגמולי הביטוח, על אף שאינו צד לחוזה הביטוח. מדובר בסעיף קונגנטי, לאור הוראתו של סעיף 71(א) לחוק חוזה הביטוח הקובע, כי "הוראות סעיפים 66 ו-68 עד 70 – אין להתנות עליהן".

43. עם זאת, יש לזכור כי זכותו של צד ג' נגזרת מזכותו של המבוטח מול המבטח בחוזה הביטוח, והוא יוכל לתבוע רק את תגמולי הביטוח שהמבטח חייב למבוטח. כמו כן, צד ג' כפוף למגבלות הנוספות והסייגים הקבועים בפוליסה. כך למשל, לא יוכל צד ג' לקבל פיצויים בגין נזקיו העולים על היקף הביטוח שהוסכם בפוליסה בין המבטח למבוטח המזיק. כך הדבר גם בנוגע למגבלת סכום ההשתתפות העצמית – כשם שהמבטח אינו חב כלפי המבוטח בגין נזק הנופל בגדרו של סכום ההשתתפות העצמית (שווה או נמוך מהסכום הקבוע בפוליסת הביטוח), כך אין הוא חב בנזק זה כלפי צד שלישי. בנוסף, צד ג' לא יוכל להיפרע מן המבטח, כאשר אחריותו של המבטח נשללה מחמת קיומו של סייג לחבות בדין (לעניין זה, ולהרחבה אודות סעיף 68 ראה: רע"א 1219/18 **שי פרץ נ' שלמה חברה לביטוח בע"מ** (פורסם בנבו, 18.6.2018) (להלן: "**עניין פרץ**")).

44. בשל כך, ומשום שהצדדים לחוזה הביטוח (המזיק והמבטח), אינם מתכוונים להעניק לצד ג' זכות תביעה מכוח החוזה מקובל, כי אין לראות בחוזה ביטוח האחריות כחוזה לטובת צד שלישי (ראה: **אליאס, דיני ביטוח** עמוד 1225; **ולר – ניגוד אינטרסים**, עמוד 233 וכן ראה פסקה 4 לפסק דינו של כב' השופט מינץ **בעניין פרץ**).

45. במקרים מסוימים, הניזוק מגיש תביעת ביטוח בגין הנזק שנגרם לו לחברת הביטוח שלו, וזאת מגישה תביעת שיבוב בשמו של הניזוק-צד ג', נגד חברת הביטוח של הרכב הפוגע.

46. עקרון התחלוף (שיבוב), הקבוע בסעיף 62 לחוק חוזה ביטוח מורה, כי כאשר עומדת למבוטח, בשל האירוע נושא הביטוח, זכות פיצוי או שיפוי כלפי צד ג', עוברת זכות זו למבטח מששילם למבוטח את תגמולי הביטוח.

47. לפיכך, עומדת לחברת ביטוח של ניזוק, הזכות לתבוע מן המזיק וחברת הביטוח שלו את השבת כספי הפיצויים בגין תגמולי הביטוח ששלמה למבוטחה (אליאס, **דיני ביטוח**, עמוד 1165).

48. הטעם החברתי שביסוד התחלוף נעוץ בהגנה על האינטרס של ציבור המבוטחים בכללותו, שכן אילו המבטח לא היה זכאי לחזור אל הצד השלישי, היה ציבור זה נאלץ לשאת בעלות הנזקים שבאחריות הצדדים השלישיים כתוצאה מייקור בלתי נמנע של מחירי הביטוח (שחר ולר **חוק חוזה הביטוח, תשמ"א-1981** 253 (כרך ב, 2007)).

49. במקרים אחרים, הניזוק-צד ג', יוכל לתבוע באופן ישיר את חברת הביטוח המבטחת באחריות נזקי צד ג' את המזיק, או את המזיק עצמו כאשר איננו מבוטח, או כאשר אין הוא מעוניין להפעיל את פוליסת הביטוח שלו בשל שיקולי כדאיות כלכלית. אם הניזוק הפעיל את פוליסת הביטוח שלו וקיבל תגמולי ביטוח מהמבטח שלו,

יכול המבטח להיכנס בנעליו ולתבוע בשמו את חברת הביטוח של המזיק, או את המזיק בתביעת שיבוב כמתואר לעיל. לעיתים הניזוק תובע את חברת הביטוח שלו על הנזקים שנגרמו לו אך בנוסף תובע גם את חברת הביטוח של המזיק עבור הנזקים שאינם מכוסים על ידי חברת הביטוח שלו כגון השתתפות עצמית, שינויים בעלות הפרמיה בעקבות התביעה שהגיש, ועוד.

הצעת חוק לתיקון פקודת התעבורה (מס' 116), התשע"ז-2016

50. לשם השלמת התמונה, היועץ המשפטי לממשלה יוסיף, כי בשנת 2016 התפרסמה הצעת חוק מטעם הממשלה, אשר בין היתר, ביקשה לתקן את פקודת התעבורה [נוסח חדש] (להלן: "**פקודת התעבורה**") באמצעות הוספת סימן 3 העוסק בהשכרת רכב. הצעה זו עלתה פעם נוספת לדיון בשנת 2018, אך היא עודנה תלויה ועומדת, וטרם הבשילה לכדי תיקון חקיקה.

51. בהתאם להצעת החוק מוצע, כי תנאי לעיסוק בהשכרת רכב יהיה עריכת ביטוח אחריות כלפי צד ג' בשל נזקי רכוש, על ידי **מבטח** כהגדרתו בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 (סעיף 14 כד(ב)(2) להצעת החוק), קרי, תבוטל האפשרות של חברה להשכרת רכב ליטול על עצמה התחייבות לשאת בנזקי צד ג' הקבועה בנוהל בנושא ביטוח צד ג'.

52. בדברי ההסבר להצעת החוק מוסבר, כי מוצע לחייב מבקש לקבלת רישיון לעסוק בהשכרת רכב, לבטח את כלי הרכב בביטוח צד ג' באמצעות מבטח חיצוני. וכלשון דברי ההסבר:

"מוצע לחייב מבקש לבטח את כלי הרכב בביטוח צד ג' באמצעות מבטח, לפי תנאים שקבע השר בהסכמת שר האוצר. זאת בשונה מן המצב הקיים היום שבו אין מניעה כי חברות ההשכרה יהיו מבטחות עצמאיות, ובכך הן משוחררות מהרגולציה של ענף הביטוח ומפיקוחו של המפקד על שוק ההון, באופן העלול לפגוע הן בשוכרי הרכב והן בצדדים שלישיים. מריבוי התלונות המתקבלות במשרד ובאגף שוק ההון במשרד האוצר, עולה כי אין מדובר בחשש עלמא".

עמדת היועץ המשפטי לממשלה

53. בטרם יציג היועץ המשפטי לממשלה את עמדתו יובהר, כי בשתי החלופות לנוהל, ככל שנהג הרכב, הנוהג ברשות חברת ההשכרה, פועל באופן המקנה פטור מכיסוי ביטוחי בהתאם להוראות חוק חוזה הביטוח או בהתאם לפטורים הקבועים בפוליסה התקנית (למשל כאשר מקרה הביטוח נגרם במתכוון, כאמור בסעיף 26 לחוק חוזה הביטוח), הרי שחברת הביטוח או חברת ההשכרה, לא תשלם לניזוק-צד ג' את הפיצוי הנזיקי, שכן, כאמור, זכותו של הצד השלישי נגזרת אך ורק מזכאותו של המבוטח לקבלת תשלומי ביטוח (ראה: ע"א 3182/02 **אשד** (1980) **מהנדסים ויועצים תעשייה ניהול ומכון בע"מ נ' המגן חברה לביטוח בע"מ**, פ"ד נח(2) 179 (2003); אליאס, **דיני ביטוח**, עמודים 1225, 1239).

54. כמו כן, בבסיס עמדה זו עומדת גם ההנחה, כי הוכחה חבותו של נהג הרכב השכור, וכעת עסקינן בתביעה לפיצוי בגין נזקי רכוש, אשר יש לבחון במסגרתה, האם ניתן לחייב את חברות ההשכרה בנזקיו של צד ג', ומכוח איזו עילה.

הטלת אחריות על חברות השכרת רכב

55. טענת המבקשת, כי הטלת אחריות נזיקית על חברות השכרה במקרים כגון דא, מנוגדת לעקרון היסוד בדיני הנזיקין לפיו "אדם אחראי לעוולתו שלו בלבד ואין הוא אחראי לעוולת זולתו" – אינה רלוונטית במישור היחסים שבין צד ג', הניזוק, לבין חברת ההשכרה, אשר בחרה ליטול על עצמה התחייבות לכיסוי נזקי צד ג', חלף התקשרות עם חברת ביטוח מורשית. משמעותם של דברים, הינה כי המבקשת, נוטלת על עצמה התחייבות לכיסוי נזקי צד ג', כאילו הייתה מבטחת, אך "ברגע האמת" טוענת, כי אין היא המעוולת.

56. משכך, העיקרון המוצג בטענותיה משולל כל יסוד לענייננו, שכן חברת ההשכרה נתבעת כ-"מעין מבטחת" או כמי שהפרה התחייבותה באשר לקיומו של ביטוח, ולא כמעוולת שאחראית לגרימת הנזק עצמו. דהיינו, חברת ביטוח או חברת ההשכרה, הנוטלת על עצמה התחייבות לפצות נזקי צד ג', לא צריכה להיות מעוולת על מנת שתהיה מחויבת לפצות צד ג', שנפגע מרכב המבוטח על ידה, אלא די ביצירת מנגנון ביטוח האחריות, בין אם באמצעות התחייבות לכיסוי נזקים על פי דין כלפי המאסדר ובין אם באמצעות חוזה ביטוח, שבמהותו נועד לכסות נזקים שנגרמו על ידי שוכר הרכב, לאדם שלישי שאינו צד לחוזה הביטוח, וזהותו אינה ידועה במועד כריתת החוזה (ראה: אליאס, **דיני הביטוח**, עמוד 1227 וכן ראה סעיף 65 לחוק חוזה הביטוח).

57. ודוק, בשתי החלופות הקיימות בנוהל בנושא ביטוח צד ג', חברה להשכרת רכב אינה יכולה להתנער מאחריותה לנזקיו של צד ג', שנפגע מרכב בבעלותה, הנהוג על ידי לקוחה. הנוהל נועד להתמודד בדיוק עם מצבים אלה, ואף אם חברת ההשכרה בחרה שלא לבטח את רכביה באמצעות חברת ביטוח, הרי שלצורך קיומו ותוקפו של רישיון העסק שברשותה, עליה להוות "מעין מבטחת", אשר כפופה לחוקי הביטוח כאמור לעיל.

58. מכאן עולה המסקנה, כי כאשר חברת השכרה מקיימת את הנוהל בנושא הביטוח, הרי שנוכח קיומו של ביטוח אחריות, בין באמצעות חברת ביטוח חיצונית, ובין באמצעות ביטוח פנימי, קמה לניזוק-צד ג', זכות להגשת תביעה ישירה ועצמאית נגד המזיק וחברת הביטוח שלו (או חברת ההשכרה עצמה כמבטחת) מכוח סעיף 68 לחוק חוזה ביטוח.

59. יצוין, כי לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, טענתה של המבקשת בדבר היעדר עילת תביעה נגדה, הן בבקשת רשות ערעור זו, והן בערכאות השונות, יש בה משום חוסר תום לב, שכן, כפי הנטען, החברה התחייבה, כתנאי לקבלת רישיון עסק להשכרת רכבים בהתאם לצו הפיקוח, לערוך ביטוח אחריות לכיסוי נזקי צד ג'. המאסדר העניק לחברות השכרה את הפריבילגיה לבחור בשתי חלופות לעריכת ביטוח, ובלבד שבשתיהן התוצאה תהא זהה – כיסוי נזקיו של צד ג' ככל ששוכר הרכב ימצא חב בנזק.

60. ככל שחברת ההשכרה לא פועלת לכיסוי נזקי צד ג' באחת החלופות, או ממאנת לשלם לצד ג' תוך התנערות מאחריותה בעריכת ביטוח אחריות, היא מפרה את הוראות הנוהל בנושא ביטוח צד ג', ובכך היא מפרה את תנאי הרישיון ואת החובה שבסעיף 19(7) לצו הפיקוח על מצרכים ושירותים. בשל כך, לניזוק-צד ג' קיימת עילת תביעה נגד חברת ההשכרה בגין עוולת הפרה חובה חקוקה לפי סעיף 63 לפקודת הנזיקין (לפסיקה המתייחסת לצווים ותקנות כאל "חיקוק" לצורך ביסוס עילת הפרת חובה חקוקה ראה: ע"א 145/80 **ועקנין נ' המועצה המקומית, בית שמש**, פ"ד ל"ז(1) 113 (1983); ע"א 9955/17 **קבוצת כרמלטון בע"מ נ' לאון לחמן** (פורסם בנבו, 5.9.2019); 4783/18 **דוד ניצן נ' אוסם השקעות בע"מ** (פורסם בנבו, 5.1.2020)).
61. כאמור, הנוהל בנושא ביטוח צד ג', והוראות צו הפיקוח המתנות את תוקפו של רישיון חברת ההשכרה בביטוח אחריות כלפי צד ג', נועדו לטובתם ולהגנתם של צדדים שלישיים-ניזוקים פוטנציאליים. התכלית המונחת בבסיס הנוהל היא בעיקרה הצורך להגן על צד ג' ולהבטיח את הטבת נזקיו שנגרמו כתוצאה מפגיעת רכבים בבעלותן של חברות ההשכרה, זאת לאור המאפיינים המיוחדים של הנהגים ברכבים שוכרים, נהגים שפעמים רבות יש קושי לאתרם.
62. בהפרת חובותיה, פוגעת חברת ההשכרה בניזוקים-צדדי ג' שנותרים ללא היכולת להיפרע בגין נזיקיהם, ובכך גורמת חברת ההשכרה לאותו הנזק שהחיקוק נועד למנוע.
63. יובהר, כי ייתכנו מקרים מסוימים בהם חברת ההשכרה תחשב כמי שהפרה את חובתה בהתאם לצו הפיקוח או לנהל בנושא ביטוח צד ג', אף במצב שבו ביטחה את הרכבים שבבעלותה בביטוח אחריות, בין אם על ידי חברת ביטוח מורשית, ובין אם על ידי נטילת התחייבות עצמית.
64. כך למשל, במקרה שבו חברת ההשכרה הגבילה את היקף הכיסוי לפחות מ-400,000 ש"ח, הרי מדובר בהפרה של סעיף ג' לנהל, שקבע היקף מינימלי לביטוח נזקי רכוש לצד ג', שלא יפחת מהסכום האמור; או במקרה בו סכום השתתפות עצמית בחוזה שכירות הרכב, גבוה יותר מהסכום הקבוע בנהל השתתפות עצמית (כפי שיובא בהמשך). בנוסף, משבחרה בחלופה השנייה לנהל, הרי שחברת ההשכרה צריכה לפעול כ"מעין מבטחת", אשר כפופה לחובות הביטוח החקוקות בהתאם לנהל ומכוחו. ככל שחברת ההשכרה מפרה את חובות הביטוח החקוקות, הרי שגם אז התנהלות זו תהווה הפרת חובה חקוקה ותקנה לצד ג' עילת תביעה.
65. לחלופין, וככל שלא תתקבל הטענה בדבר "הפרת חובה חקוקה", סבור היועץ המשפטי לממשלה כי בנסיבות הקונקרטיות בהן עסקינן, קרי, במצב שבו חברת ההשכרה מפרה את התחייבותה כלפי המדינה לכיסוי נזקי צד ג', יכולה לקום לניזוק-צד ג', עילת תביעה ישירה חלופית נגד חברת ההשכרה. זאת, מאחר שבנסיבות אלו, ניתן לראות בהתחייבות עליה חתמה חברת ההשכרה בנספח לנהל – כחווה לטובת צד ג', לפי סעיף 34 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973. חברת ההשכרה, בנסיבות הנהל המסוים, התחייבה באופן מפורש כלפי המדינה – בנספח עליו חתמה והעבירה למשרד התחבורה, לפצות צדדים שלישיים ולנהוג כלפיהם כמו חברת ביטוח. ככל שאינה עושה כן, ניתן לראותה כמי שמפרה חוזה לטובת צד ג'. היועץ המשפטי לממשלה יבהיר שוב, כי עמדה

זו היא ספציפית בעניין הנוהל הנ"ל, לאור מאפייניו הייחודיים כנוהל שכל מטרתו הגנה על צדדי ג' שנפגעו בתאונת פח, ולא ניתן להסיק מכאן, שבכל התחייבות שניתנת לדרישת מאסדר נוצרת התחייבות לטובת צד ג'. 66. כאן המקום אף לחדד ולהבהיר, כי פוליסת ביטוח האחריות כשלעצמה אינה מהווה חוזה לטובת צד ג', כאמור לעיל וכפי שנפסק בעניין **פריץ**, אלא ההתחייבות עליה חתמה חברת ההשכרה לכיסוי נזקיהם של צדדים שלישיים, ואך היא, מהווה חוזה לטובת צד ג'. ההבדל בין פוליסת ביטוח אחריות ככלל, להתחייבותן של חברות השכרת רכבים אל מול המדינה, נעוץ בתכליתן. בעוד שפוליסת ביטוח אחריות נועדה לבטח את המבוטח מפני סיכונים עתידיים, בבסיס תכלית ההתחייבות והתנאי שבקבלת רישיון, עומדת השאיפה לשפות צדדים שלישיים תמי לב, אשר עלולים למצוא עצמם ללא כיסוי לנזקיהם שנגרמו על ידי שוכרי רכב מזדמנים. זאת, לצד התכלית הנוספת שבביטוח סיכוניהם של נהגים שוכרי רכבים, כך שלא יישאו בתשלומים גבוהים (להכרה בחוזה, כחוזה לטובת צד ג' מקום שבו משתמע מן החוזה במפורש או מכללא כוונה להעניק לצד שלישי זכות, ולהטיל במקביל לכך על בעלי החוזה חובה – ראה: ע"א 253/82 **ד"ר זן חושי נ' עמוס חורב, נשיא הטכניון**, פ"ד לח(1) 640, בפסקה 4 לפסק דינו של כב' השופט ברק (כתוארו אז) (1984)).

67. מכאן לניזוק-צד ג', קיימת עילת תביעה ישירה נגד חברת ההשכרה בעילות תביעה שונות, בין היתר על פי דיני הנזיקין, והכל בהתאם לנסיבות הספציפיות של המקרה.

תשלום דמי השתתפות עצמית

68. היועץ המשפטי התבקש על ידי בית משפט נכבד זה, להביע עמדתו גם באשר לזהות הגורם הנדרש לשאת בתשלום דמי ההשתתפות העצמית, בכל אחת מחלופות הביטוח העומדות לפני חברות השכרת רכב על פי הנוהל. 69. ככלל, סכום ההשתתפות העצמית של מבוטח מהוצאות המבטח בביטוח אחריות, נקבע בפוליסת הביטוח בין המבטח למבוטח. המדובר בסכום קבוע, אשר משלם המבוטח מכל נזק המוטל על המבטח.

70. ביסוד עקרון ההשתתפות העצמית מונחים כמה טעמים. ניתן לראות בחיובו של המבוטח בדמי השתתפות עצמית חיוב אשר יוצר זהות אינטרסים בין הצדדים לחוזה הביטוח, ומעודד את המבוטח לנקוט אמצעי זהירות למניעת התרחשותו של מקרה הביטוח. בנוסף, שחרור המבטח מעולן של התביעות הקטנות, הנופלות בגדרו של סכום ההשתתפות, מביא לחיסכון ניכר באמצעים, שכן עלויות הטיפול בתביעה הן בחלקן הגדול עלויות קבועות שאינן תלויות בסכום הנזק הנתבע (אליאס, **דיני ביטוח**, עמוד 254).

71. כאמור, במישור היחסים שבין חברת השכרת רכב, לבין שוכר רכב, מצא המאסדר להגביל את סכום דמי ההשתתפות העצמית שניתן לגבות מציבור שוכרי הרכב.

72. המפקח הארצי על התעבורה, מכוח סמכותו לפי סעיף 19(7) לצו הפיקוח, קבע ב"נוהל בנושא ביטוח (השתתפות עצמית) של כלי רכב המיועדים להשכרה והחכרה" (להלן: **"נוהל דמי השתתפות עצמית"**), דמי השתתפות מרביים שיוטלו על שוכרי ומחכירי רכבים בהתאם לסוגי הרכב הנשכרים ללקוחות.

73. בהתאם לנוהל האמור, חברות השכרה, מוגבלות בסכום אותו הן יכולות לגבות כדמי השתתפות מן השוכר, והכל בהתאם לקבוצת המחיר אליה משתייך הרכב, כפי שנקבע בנספח א' בתוספת הראשונה לתקנות התעבורה, התשכ"א-1961:

קבוצת המחיר אליה משתייך הרכב	סכום ההשתתפות העצמית המירבי (כולל מע"מ)
1-3	2,000 ש"ח
4-5	3,000 ש"ח
6-7	4,000 ש"ח

... מצ"ב נוהל בנושא ביטוח (ההשתתפות עצמית) של כלי רכב המיועדים להשכרה והחכרה, המסומן **נספח 2**.

74. הגבלת דמי ההשתתפות העצמית שניתן לגבות משוכרים, נועדה למנוע מחברות השכרת רכב, המחויבות כאמור ברכישת ביטוח אחריות, להשית סכומים מופרזים על שוכרי רכב, וכך בפועל להעביר את אחריותן לנזקי צדדים שלישיים, לידיהם של שוכרי הרכב. מצב שכזה, עשוי לרוקן מתוכן את מטרת החובה המוטלת על חברות השכרה לבטח את רכביהן בביטוח אחריות, ועם בעיה זו, נועדה להתמודד המגבלה על דמי ההשתתפות העצמית.

75. כפי שנאמר, בהתאם לסעיף 41(7) לצו הפיקוח, על חברת ההשכרה לפרט באופן מפורש, במסגרת חוזה השכירות, אודות קיומם של ביטוחי רכב, לרבות ביטוח אחריות נזקי צד ג', וכן לציין את שיעור דמי ההשתתפות העצמית המרביים שייגבו מהשוכר בעת קיומו של אירוע ביטוחי מבוטח. כך, יש להבהיר לשוכר, כי ככל שהנזק שיגרם באירוע ביטוחי זה, יהיה נמוך או שווה לדמי ההשתתפות העצמית, חברת ההשכרה אינה חייבת לשאת בעלותו ויהא על השוכר לשאת בתשלום לניזוק באופן ישיר.

76. יובהר, כי ככל שעסקינן במצב שבו הנזק גבוה מדמי ההשתתפות, אזי כל טענה שתעלה מצידה של חברת הביטוח בדבר היעדר אחריות, בשל אי תשלום דמי ההשתתפות מצדו של המבוטח-שוכר הרכב, אינה רלוונטית במישור היחסים שבין המבטחת לבין צד ג', שכן תקנות הפיקוח על עסקי ביטוח מורות כדלהלן:

"23(ב) בקורות מקרה ביטוח המכוסה לפי פרק ב' לפוליסה זו, ישלם המבטח לצד שלישי את כל הסכומים שהמבוטח יהיה חייב לשלם כאמור בסעיף 12 לעיל. המבטח יגבה מהמבוטח את סכום ההשתתפות העצמית הקבוע במפרט בשל מקרה הביטוח ולא ינכה את סכום ההשתתפות העצמית מהסכומים המשולמים לצד שלישי.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (ב) אם הסכום שהמבוטח חייב לשלם לצד שלישי שווה לסכום ההשתתפות העצמית, או קטן ממנו, ישא המבוטח בעצמו בתשלום לצד השלישי והמבטח לא יהיה חייב לשלם לצד השלישי כל סכום שהוא".

77. הוראות אלו מבהירות, כי על המבטח לשלם בשם המבוטח את כל הסכומים שהמבוטח יהיה חייב לשלם בשל מקרה הביטוח, וזאת, **בלא קשר לדמי ההשתתפות שיהא זכאי לגבות מהמבוטח עצמו, בהתאם לתנאי הפוליסה**. מסעיף קטן ג' ניתן ללמוד, כי רק במקרים בהם נמצא כי הסכום שהמבוטח נדרש לשלם לצד ג' שווה לסכום ההשתתפות עצמית או קטן ממנו, יישא המבוטח בעצמו בתשלום לצד השלישי והמבטח "ייצא מהתמונה".

78. בהתאם ולפי האמור, תובא עמדת היועץ המשפטי לממשלה באשר לגורם הנדרש לשאת בתשלום דמי ההשתתפות לפי כל אחת מחלופות הנוהל.

79. ראשית ולשם העמדת דברים על דיוקם, היועץ המשפטי לממשלה ידגיש, כי חובת הביטוח לנזקי רכוש לצדדים שלישיים, אשר חלה על חברות השכרת רכב, קמה מכוח הנוהל בנושא ביטוח צד ג'. כל אימת שחברת ההשכרה פועלת כבעלת רישיון עסק תקף, אזי נדרש שיהיה ברשותה ביטוח אחריות, לפי אחת מחלופות הנוהל.

80. שנית, בחוזה השכירות בין החברה לשוכר מובא סעיף המבטא את דמי ההשתתפות העצמית שעל השוכר לשאת בהם בעת גרימת נזק לצד ג', שישולם על ידי חברת ההשכרה או חברת ביטוח. קרי, הסעיף מבטא את היכולת של חברת השכרה לחזור אל שוכר הרכב-הלקוח לאחר ששילמה את הפיצויים לצד ג', ולגבות מלקוחה דמי השתתפות בגין הנזק הנגרם, וכאמור, בכפוף למגבלת הסכום שקבוע בנוהל דמי ההשתתפות העצמית.

81. בנוסף, סעיף דמי ההשתתפות העצמית מבטא גם את סכום הנזק שממנו ונמוך ממנו, יישא שוכר הרכב בעצמו, מבלי שחברת הביטוח או חברת ההשכרה יישאו בו, וזאת כפוף למובא מטה, לפיו יש לצד ג' יכולת לאתר את שוכר הרכב ולהיפרע ממנו.

מצב א: חברת ההשכרה בחרה בחלופה הראשונה לנוהל

82. ככלל, על פי תקנה 23(ב) לתקנות הפיקוח על עסקי הביטוח, במצב שבו נתבעת חברת ביטוח בגין נזקי רכוש של צד ג', שנגרמו עקב שימוש ברכב שכור, עליה לשלם את מלוא הסכומים כפי שחב בהם המבוטח, **ולאחר מכן, תוכל המבטחת לנקוט בהליכי שיפוי נגד המבוטח בגין התשלום לצד השלישי. כך, תוכל לגבות מהמבוטח החייב את דמי ההשתתפות בגינם התחייב בפוליסת הביטוח**.

83. מן האמור עולה, כי במצב שבו חברת ההשכרה בחרה בחלופה הראשונה, והתקשרה עם חברת ביטוח חיצונית – חברת הביטוח תשלם את מלוא הסכום הנדרש לצד ג', ולאחר מכן, במישור היחסים שבינה לבין חברת ההשכרה המבוטחת, תגבה חברת הביטוח מחברת השכרת הרכב, ככובעה כמבוטחת, את דמי ההשתתפות העצמית כפי שנקבעו בפוליסת הביטוח. חברת ההשכרה תוכל לגבות את דמי ההשתתפות העצמית משוכר הרכב כפי שאלה השתקפו בחוזה שכירות הרכב, ובכפוף למגבלות המפקח על התעבורה.

84. בהתאם לתקנה 23(ג) לתקנות הפיקוח על עסקי הביטוח, ככל שחברת ההשכרה בחרה, כמו **במקרה הנדון** בהליך זה (השתתפות עצמית של 7,000 ש"ח ונזק בסך 6,116 ש"ח), להתקשר עם חברת ביטוח חיצונית, תחת פוליסה

המכסה נזקי רכוש לצדדים שלישיים, בסכום דמי השתתפות הגבוה מדמי ההשתתפות העצמית שנקבעו בנוהל, ונגרם לצד ג' נזק שהינו נמוך או שווה לדמי ההשתתפות שנקבעו בפוליסת הביטוח, ברי כי חברת ההשכרה תצטרך לשאת בתשלום הנזק, שכן, היא זו אשר בחרה להתקשר בחוזה ביטוח עם דמי השתתפות גבוהים, ככל הנראה, למען הוזלת פרמיית הביטוח.

85. בסיטואציה זו חברת ההשכרה היא חסרת ביטוח חיצוני, ולמעשה היא כמי שנטלה על עצמה התחייבות לשאת בכיסוי נזקי צד ג', ויש לראות בה כ"מעין מבטחת". במקרה זה חברת ההשכרה יכולה לחזור לשוכר הרכב ולגבות ממנו אך ורק את הסכום שנקבע בחוזה השכירות כדמי השתתפות עצמית, אשר לא יעלה על הסכום המרבי שנקבע בנוהל דמי ההשתתפות העצמית כאמור.

86. ככל שהנזק שנגרם לצד ג', שווה או נמוך מדמי ההשתתפות שנקבעו בנוהל דמי ההשתתפות העצמית, חברת ההשכרה אינה חייבת לשאת בתשלום הנזק, כאמור בתקנה 23(ג) לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח, והשוכר, שגרם לנזק יישא בתשלום הנזק ישירות לצד ג', לאחר שתוכח אשמתו על פי דיני נזיקין.

מצב ב: חברת ההשכרה בחרה בחלופה השנייה לנוהל

87. ככל שעסקינן בחלופה השנייה לנוהל, מצב שבו חברת השכרה בחרה שלא לבטח את רכביה אצל חברת ביטוח חיצונית, אלא ליטול על עצמה התחייבות לכיסוי נזקי רכוש של צדדים שלישיים כאילו הייתה חברת ביטוח – אזי ניתן לראות בחברת ההשכרה מכוח ההתחייבות הנ"ל כ-"מעין מבטחת".

88. הנוהל בנושא ביטוח צד ג' לכלי רכב המיועדים להשכרה, מציג בחלקו השני פירוט לחלופה השנייה לכיסוי נזקי צד ג' באמצעות "התחייבות עצמית". בתוך כך, מצוין מפורשות, כי חברת ההשכרה אשר בחרה ליטול על עצמה התחייבות עצמית, תנהג כאילו כלי הרכב שבבעלותה היה מבוטח על פי הוראות פרק "ביטוח אחריות כלפי צד ג' בשל נזקי רכוש", ופרק "תנאים כללים לכל פרקי הפוליסה" לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח רכב פרטי), התשמ"ו-1986.

89. ככל שכך, על חברת ההשכרה לקיים את הוראות התקנות לפיקוח על עסקי ביטוח. פועל יוצא הוא, כי חברת ההשכרה, בדומה לחברת ביטוח, תהא הגורם הנדרש לשלם את מלוא הסכום שיקבע כנזקיו של צד ג', מבלי לנכות את סכום דמי ההשתתפות שעל שוכר הרכב לשלם לה, שאינם רלוונטיים במישור היחסים שבינה כמבטחת, לבין צד ג'.

90. מכאן, כי כאשר בחרה חברת השכרה בהתחייבות עצמית, חלף רכישת פוליסת ביטוח בחברת ביטוח, הרי שנטלה על עצמה התחייבות כאמור בנוהל, לכסות את נזקי צד ג' שנגרמו על ידי שימוש ברכבים שבבעלותה. במקרה זה ניתן לראות בה כ"מעין מבטחת" כלפי צד ג'. ככל שהנזק גבוה מדמי ההשתתפות העצמית, חברת ההשכרה תישא בפיצוי צד ג', ללא קשר ליכולתה לגבות משוכר הרכב דמי השתתפות עצמית. זאת, בהתאם

לקבוע בפוליסה התקנית אשר חלה על חברת השכרה מכוח הנוהל בנושא ביטוח צד ג'. כל שתוכל לעשות לאחר מכן הוא לדרוש משוכר את חלקו בהתאם לחוזה השכירות.

91. ככל שנוקו של צד ג' הינו נמוך או שווה לשיעור דמי ההשתתפות העצמית שנקבעו בנוהל דמי ההשתתפות, חברת ההשכרה אינה חייבת לשאת בפיצוי, באופן זהה לחברת ביטוח מורשית, ועל שוכר הרכב, ככל שיימצא אחראי בהתאם לדיני הנזיקין, לשלם ישירות לצד ג' בעבור נזקיו. זאת, כמובן בתנאי שלחברת ההשכרה לא שולם קודם לכן, סכום ההשתתפות העצמית כולו או מקצתו.

שוכר רכב נעדר או שאינו משתף פעולה

92. יובהר להלן, כי במצב שבו חברת השכרת רכב טוענת כי שוכר רכב נעדר, הרי שבעת הזו, מתממש הסיכון אותו נטלה חברת השכרה, כחלק טבעי מעיסוקה, כאשר היא משכירה את רכביה לתיירים או נהגים מזדמנים אחרים.

93. כפי שנאמר, מדובר באוכלוסיית נהגים מזדמנת. לשם כך, חברת ההשכרה צריכה לפעול בדרך המיטבית לקבלת פרטים מלאים אודות שוכרי הרכב, וכן לפעול להשגת בטחונות (לדוגמא שטר חוב, ערבון, ערבות) אשר יבטיחו את תשלום דמי ההשתתפות העצמית, כפי שנקבע בחוזה השכירות, במקרה של אירוע ביטוחי.

94. לדעת היועץ המשפטי לממשלה, אין לפטור חברת השכרה מאחריות לנזקי צד ג' במקרה של שוכר נעדר. כאמור, בכל הנוגע לתשלום דמי ההשתתפות שנקבעו בחוזה השכירות, הרי שמדובר במישור היחסים החוזיים שבין חברה ולקוח, וחברת ההשכרה צריכה לפעול להבטחת התשלום בעת הצורך.

95. בנוסף, ככל שתעלה על ידי חברת השכרה טענה, בדבר אי שיתוף פעולה של השוכר (או עקב היעדרו או היעלמותו), המקימה, לדעתה, פטור מכיסוי לנזקי צד ג', הרי שדין טענה זו להידחות. ראה בעניין זה, חוזר ביטוח אלמנטרי 1998/8 שהוצא מטעם המפקח על הביטוח (כתוארו אז) בנושא "טיפול בתביעות צד ג'", אשר קובע, כי **חברת ביטוח אינה יכולה לדחות את דרישתו של צד ג' רק בשל העובדה שלא קיבלה הודעה מהמבוטח שלה או שהמבוטח שלה אינו משתף עמה פעולה.**

... מצ"ב חוזר ביטוח אלמנטרי 1998/8 בנושא טיפול בתביעות צד ג', המסומן **נספח 3**.

96. לפיכך, חברת השכרה, המהווה "מעין מבטחת", וכן חברת ביטוח חיצונית, לא תוכל לטעון לפטור מחבות במקרה של אי-שיתוף פעולה מצד שוכר הרכב, בין אם נעדר ובין מכל סיבה אחרת.

97. כאמור, באיזון הנדרש שבין האינטרסים של הניזוק-צד ג', לכיסוי נזקיו, לבין אינטרס חברת השכרה להתגונן כראוי עקב אי שיתוף פעולה מצד שוכר הרכב, דומה כי ידו של הראשון על העליונה. חברת השכרת רכב, היא "מונעת הנזק היעילה". כלומר, כל טענה בדבר נזק שנגרם לה כתוצאה מהעדרו של לקוחה, יכולה לבוא על פתרונה בעזרת התנהלות אחראית מצידה של החברה, עת היא מתקשרת בחוזה שכירות עם לקוחה. לחברת ההשכרה היכולת לקבל פרטים מלאים אודות שוכר הרכב, פרטי התאונה, פרטי כרטיס אשראי וכן לדרוש

בטחונות מלקוחה כך שיהיו בטוחות לתשלום עתידי, באופן כזה אשר יבטיחו את שיתוף הפעולה שלו במקרה של אירוע ביטוח.

98. לבסוף יוסיף היועץ המשפטי לממשלה, כי בבחינת עקרון השוויון וההגינות, לא מתקבל על הדעת כי חברת השכרת רכב, אשר רכבה ניזוק, תוכל לבקש "להיכנס בנעלי השוכר", בהתאם לסעיף 62 לחוק חוזה הביטוח, ולדרוש מצד ג' שפגע ברכבה לשפות אותה בגין נזקה, ואולם, כאשר נגרם נזק לרכב של צד ג' על ידי שוכר הרכב, היא תטען, כי אין לה כל קשר לנזק הנגרם. באותה המידה שבה מבקשת חברת ההשכרה לקבל תגמולי ביטוח מצדדים שלישיים האחראים לנזקי רכביה, כך עליה לקחת אחריות גם כאשר רכביה, שנמצאים בהחזקת לקוחות מזדמנים, גרמו נזק לצדדים שלישיים.

99. יובהר, כי גם כאן אחריותה של חברת ההשכרה, כמו חברת ביטוח, תהיה רק לגבי סכום נזק שהינו גבוה מדמי ההשתתפות העצמית שנקבעו בנוהל.

סוף דבר

100. לעמדת היועץ המשפטי לממשלה, חברות ההשכרה מחויבות ברכישת פוליסת ביטוח אחריות כלפי צדדים שלישיים לרכבים שבבעלותן, וזאת מכוח התחייבות שנטלו על עצמן כלפי המאסדר בהתאם לנוהל שהובא לעיל.

101. בהתאם לחלופות הנוהל, חברת השכרה יכולה ליטול על עצמה התחייבות לכיסוי נזקי רכוש לצד ג', חלף התקשרות עם חברת ביטוח חיצונית. בשתי החלופות, על חברת ההשכרה לשאת בכיסוי נזקי צד ג', ככל שישנו, בין אם על ידי הפעלת הפוליסה, ובין אם על ידי תשלום מכיסה.

102. ככל שחברת השכרה בחרה ליטול על עצמה התחייבות לכיסוי נזקי צד ג', הרי שניתן לראות בה "מעין מבטחת", וכל חובות והוראות הביטוח יחולו עליה על פי דין.

103. ככל שחברת ההשכרה אינה ממלאת אחר הצווים, הנהלים והחוזרים שהוציאו המאסדרים בעניין, ולא ממלאת אחר הנאמר בתקנות ובחוק חוזה ביטוח, הרי שלניזוק-צד ג' עילת תביעה בגין הפרת חובה חקוקה, או לחלופין הפרת חוזה לטובת צד ג'. כמו כן, ייתכן כי בנסיבות מסוימות תהיינה עילות תביעה נוספות, לרבות בדיני הנזיקין.

104. חברת השכרה מוגבלת בסכום דמי ההשתתפות העצמית, אותו תוכל לגבות משוכר רכב, וזאת בהתאם לנוהל בנושא דמי ההשתתפות.

105. גבולות האחריות של חברת ההשכרה הם כפי שנקבעו בנוהל, מגובה דמי ההשתתפות העצמית עד לתקרה הקבועה בו (400,000 ש"ח).

106. כאמור, במקרה הנדון בבקשת רשות זו, בחרה חברת "בסט קאר" לבטח את רכביה בחברת ביטוח. דמי ההשתתפות שלה, כפי שנקבעו בפוליסת הביטוח, היו בסך של 7,000 ש"ח והנזק שנגרם היה כ-6,611 ש"ח. חברת ההשכרה קבעה, מסיבותיה, דמי ההשתתפות שהינם גבוהים מהסכום המרבי המובא בנוהל. במצב זה, על

חברת ההשכרה לשאת בתשלום נזקו של צד ג', וככל שתוכל להיפרע משוכר הרכב, הוא בשיעור מקסימום דמי ההשתתפות שנקבעו בנוהל.

107. ככל שעסקינן בתביעת צד ג' לקבלת פיצוי בגין נזקיו, שהינו גבוה מסכום דמי ההשתתפות העצמית, הרי שחברת ההשכרה, או חברת הביטוח אשר נכנסת בנעליה, תישא במלוא סך הפיצוי, מבלי לנכות מהסך המשולם את דמי ההשתתפות, ששוכר הרכב מחויב לשלם.

108. ככל שזקו של צד ג' שווה או נמוך מדמי ההשתתפות שנקבעו, חברת ההשכרה אינה מחויבת לשלמו, ושוכר הרכב יחויב ישירות מול צד ג', ובלבד שלא שילם קודם לכן את דמי ההשתתפות העצמית כולם או מקצתם.

109. במצב בו, שוכר הרכב אינו ניתן לאיתור או לא משתף פעולה, חברת ההשכרה תכנס בנעליו של השוכר, ותישא בתשלום הנזק שנגרם לצד ג', זאת ככל שסכום הנזק גבוה מדמי ההשתתפות העצמית שנקבעו בנוהל.

110. לפיכך, ולסיכום הדברים, היועץ המשפטי לממשלה סבור שיש לדחות את בקשת רשות ערעור זו, ולהטיל על חברת השכרה את האחריות לשאת בנזקי צד ג' הנפגע.

מלי אומיד-ברגר, עו"ד
מחלקה אזרחית – פרקליטות המדינה
ב"כ היועץ המשפטי לממשלה

היום, ט"ו חשוון תשפ"א, 2 נובמבר 2020